

II. Дѣтски залъгалки, игри и др.

Отъ Ахж-Челебийско.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1. •Арабица.

Збeарoат сa дeцa пe-чeс, тa чeа удeлaлoат eднo пo-гудeмкy ут тeах дa хмн eа нaстyиник. Нaстyиникaт хн збeарe yкyлy нeгy дa нac-eдaт н тyрaт нa

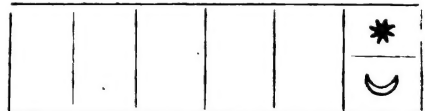
кул'ануту му пу 'адин 'а пу два по'арста врут. Тугава насту'иникат хми при-
ре'ада пу 'адин по'арст'а'а и на ката по'арс д'ума: „'ареабица, по'арпутица, ч'инь-
гири, ми'ньгири, варт'ил, дупт'ил, д'упка“. (Въ с. Долно-Райково нар'ждатъ така:
„'ареабица, по'арпутица, д'умузар, д'укутар, ч'иньгир, ми'ньгир, ч'офтин, ц'игуран,
март'ин, жофтин, пре'аскучи, скачис'он, наруд'ан, гребица, варт'ил, дупт'ил, д'упка“.
Въ с. Левочево казватъ така: „'ареабица, по'арпутица, д'умузара, д'укутара,
ч'ифтин, ц'игуран, ма'рма, ж'ивутан, пре'аскач, скачир'он, наруд'ан, гребица“). На
кутр'иту по'арс са па'дна гребица, или д'упка, уви'да гу ут д'ругита по'арст'а.
Га са прире'адо'ат врут по'арст'а'а, ч'и'ту по'арс устан'а на'и-с'ет'на, то'и 'а 'ареабица.

Тугава турат едѣн камѣан за лишѣан, пак тува деѣта, кутромуту са ѣ падналу ѣраѣица да ѣ, фири другитеа деѣацѣ и хми ни дава да дуближѣат лишѣанат и ку мѣжа да фѣти, ѣ да дупрѣ с рѣѣка, дудѣ ни ѣѣа плѣѣиналу на лишѣанат, чи пак тѣ станува ѣраѣица, та фири другитеа деѣацѣ. Пак ку гу измѣанат, да си плѣѣинат врут, та ни мѣжа да фѣти нѣѣакву, чи тугава пак си фири инидѣн, дудѣ са лаха да фѣти другу деѣта, та пак тѣ да фири другитеа. Тува игранѣѣа са казва ѣраѣица.

2. Слапа кукбшка.

Збѣраѡт са пак млѡчку дѣацѣ и бруѡт катѣ на ѣрѣбица, та чѣ бѡмуту са паднѣа наѣсѣтнѣа дѣпка, приварзѡт му учѣтѣа с кѡрпа хѣбаву, да ни мѡжѣа хѣч да вѣдѣи, чѣа гу пѣснат да мѡѣчи да фѣри дрѣгитѣа, агѣ лѣу набѡкѣлу му са вартѡѣт, и бѡгуту са лѣха да фѣти, ѣа да гу дупрѣ с раѡѣта, пак нѣгу прѣвѣат слѣѣпа кѣкѡшка. Гѣа ги фѣри, тѣѣа нѣдѣа нѣѣмат лиштѣан, амѣи гу лѣу пѣшкат удѣзѣат с нѡѣрс и вѣкат: „слѣѣпа кѣкѡшка, слѣѣпа кѣкѡшка“. Буднѣаш пак навѣѣрзуват пѡѣасѣа, ѣа вѡѣжѣа и на двѣта брѣѣа навѣѣрзану на укѣлнѣк, та чѣа флѣзѣѣт врут дѣацѣта, дѣту штат да игрѣат и пу вѡтрѣа си хи фѣри. Вѡѣжѣату даржѡт за раѣитѣа, агѣ ку излѣзѣе нѣѣкѣу дѣтѣа удѣѡѣн, чи тѣгѣѣа нѣгу прѣвѣат слѣѣпа кѣкѡшка, пак да гу ни ѡѣа и фѣтилѣу привѣѣрзанѣтѣу дѣтѣа.

3. Градінкя.

Двеа три деаца са згудѡат да играат градинки, чеа надраштат с клѣча на равну и изгладану мѣсту градинка с четри. еа с пет вадици раздалена, че наисетнеа удеалат друга вадица и еа распулвѡат и ф лѣвата пулвина сторат пак с клѣчка мѣсачина, пак ф десната слѡнца. Чеа тугава избарѡат еаднеа варгулата матка тиклица и куцаштѣм с еаднеата нога кѡутва тиклицата поарву ф поарвуту придеаленку и куцаштѣм ф лѣзе, та си еа искѡутка нах воан. Сетнеа удадноах еа кѡутнеа фаф фторуту придеаленку и пак кѡуткаштѣм и куцаштѣм си еа искѡра нах воан назат. Сетнеа ф третуту, чеа наисетнеа ф мѣсачината и ф слѡнцату. Чеа тугава зафати ут слѡнцату да кѡра кѡуткаштѣм и куцаштѣм тиклицата, та прис мѣсачината, та ут придеаленку ф придеаленку си еа искѡра нах воан. Утѡка сетнеа са пуврашта ут придеаленку ф придеаленку, дуде си искѡра палата градинка. Акѡ искѡра тѡи палата градинка, чи тугава прави еадин самар (едно надвиванье) на другуту дѣтеа и пак зафтарча, та чеа га стѡри три, еа пет, еа десат самарча, колкуту са са здѡмали, га да зафанат да играат, чи гу еахнеа на гарбоат, та гу носи и убикули тѡлкува поати градинката, колкуту му еа стѡрилу другуту дѣтеа самарча. Пак ку мѡжеа, чи си му удврашта самарчата, акѡ гу надиграча тѡлкува поати, колкуту и другуту. Ага играча еаднѡту, акѡ му са умѡри, еа зѡарка та си стѡпи и с двѣтеа ноги ф гра-

дѣнѣта, ѿ ни мѡжа хѣбаву да кѣтнѣа тиклѣцата да минѣ удаднѡаш ут ѿднѡту придѣалѣнку ф дрѣгуту, та са запрѣ, ѿ дупрѣ нѣѡква вѣдица, или пак ни мѡжа да кѣцнѣа удаднѡаш ут ѿднѡту придѣалѣнку ф дрѣгуту, амѣ стѡпи ѿ дупрѣ с нугѡата нѣѡква вѣдица, чи тугѡа пак дрѣгуту дѣтѣа заигрѡава, дудѣ и тѡ са лѡха та збѡрка. Тугѡа пак си зафѡта ут туѡа придѣалѣнку, ду кутрѡту ѿ изигрѡу напрѣш. Акѣ пак збѡрка да кѣтнѣа тиклѣцата ѡтстрана да излѣзѣ ут граднѣнѣта, чи инидѣн зафѡти да игрѣа ут туѡа придѣалѣнку, ут кутрѡту ѿ игрѡу по-напрѣш.

4. Урэл и кукбшка.

[illegible]

5. Арнаўтка.

На едно равно място са наредѣат, колкуту иштат, деаѣ и са нагѣрбѣат с глави, навѣдѣани пак зѣамѣата, пак снагата прѣва и гарбѣат издѣдѣан на гѣрѣа. Тугѣа едно (кутрѣту ѣа наѣ-напрѣш) с раскѣчѣани нѣги са заигрѣва утѣалѣчку и ги пририпка, кѣтѣ хми са упира с ракиѣта на гарбувѣтѣа. Чѣа га ги пририпѣа врут и тѣ са нагѣрби наѣ-сѣгѣа и га гу пририпнат врут, та устанѣа наѣ-напрѣш, пак зафѣтѣа дѣри са нарипкат врут и оставѣат. Кутрѣту дѣтѣа нѣѣ-мѣжѣа да рѣпка, нѣку нѣѣ-висѣку са гѣрбѣат. Има и такиѣа рѣпкѣчѣа дѣаѣ, та пририпнуват цѣлу исправѣану дѣтѣа, лѣу садѣ главѣата да пунавѣдѣ. Тѣа игрѣнка зувѣат арнаѣтка и нѣа игрѣат и колѣалѣата бѣдѣаѣш.

¹⁾ *Закучалят* = отговорът, както прилича на въпроса.

и го грабнѣхъ едно оттуѣ, друго оттажѣ.

6. Надрипкуваница.

На едно равну място турат лишан ут клечка а ут каман, та че са надрипкуват. Кутрото датеа ут лишанат нататак на три крака надрипна най-далече, то артардисва сас другитеа. Пак кутрото датеа пустаца, та ни може да рипна, дудету са рипнали другитеа, чи гу нагудеат да са гарби ду лишанат. Тугава пак пу реат спуреат рипканьату рипнуват на един крак лишанат и пририпкат нагарбануту датеа. Кутрото датеа а артардисагу най-млогу парву (кутрото а най-далече рипналу), то най-напреш рипка и дудету рипна ду там пусунува¹⁾ нагарбануту датеа, и другитеа са мачеат да гу стигнат. Акү пустаца будно, та ни може да стигнеа другитеа, чи тугава пак то са гарби ут парву да гу пририпкат.

7. Робба.

Нафатат са еш с еш пу чиф деаца, та че най-гулеамитеа ги деалеат на две чети аа саа: дету ги деалеат, закрияет са да ги ни видеат другитеа, че едноту пудава двата парви парстеа другуту му датеа да упина чоп. То упеанеа кутриту си иштеа паре, та че тугава пудава и дветеа на един чиф деаца да упинат. Тиеа си упеанат кутриту си иштат паре и кутрото датеа а упеаналу, да рачеи, гулеамеа паре, то а ут туваму датеа четата, кутрото а упеаналу парву га да мятат чопат. Аа тая деалеат врут деацата, кутриту штат да играет и ги раздеалеат на две чети пу барабар, гулеаму с гулеаму и малку с малку датеа.

Тугава на едно равну и широку място са раздеалеат на две страни далечку да са. Та че турат лишан ут дету штат да играет и ут тоа лишан са ни пуклашта ни едно, дуде му ни доидеа сараата да играеа. Тугава на пет ли, на шес ли крака ут лишанат, на колеку са здумат гулеамитеа деаца и ут дветеа страни, турат друге лишан ут каман, та гу казват калъа. Аа тая сторае и ут дветеа страни, едни среашту други катү аскер. Тугава ут еднота страна са спуска гулеамуту датеа та ходи ду калъата на среашната страна. пак негувеа еш гу фиреа, та гу фири ду калъата на другата страна, тугава пак ду гулеамуту датеа, кутрото а другу, то са спуска да фири другуту, сетнеа пак негу фири негувеат си еш, с кутрото са са далили, та пу едно пу едно са приреалеат врут, и пак са зафтореат. Катү са фиреат едно другу, акү може да тарчи хубавеа и фати кутрото фири, чи тугава гу казват роп и кутриту страна гу са фатили, турат гу на толкува крака далечку, дету а калъата, че кутромуту а датеа реалеат да фири, то гу чува и ешеат му ут другата страна духода и мачи да гу излуви и акү може, зима си гу; пак ку не, чи фатат и негу роп, а си пубагнеа. Акү еднота страна са по-учкун и по могат да тарчеат деацата, та исфатат другитеа ду едно робба, чи тугава са бруи, чи са надвили. Пак ку не, играет дуде са наситеат.

Аа едно датеа фири другу ут другата страна, дету гу фиреат ни може да са уварнеа да фири, дуде са ни варнеа зат калъата хни; тугаа виват да еамеа калъа. Гулеамитеа деаца дету са далили, са катү настуиници и еадичеа; тиеа глеагат да играет пу реат врут, да са ни кривеат, линчаньату да а едноту далечеа и акү са лаха некеву да са забарат или да криви некеву датеа и да прати айнажилж (несправедливо, споредь обичая, да играе), тиеа ги згадат и ката настуиник си чува негувата страна.

Таяа играеа играет будноаш и гулеами вояалеата и а казват ф Устоу робба, пак другад а робба и сафер.

¹⁾ Пусунува, помества нещо оть едно място на друго.

8. Дувър топ.

Избѣарѣат са еадноа вѣарс деаца, вѣлкуту штат да играѣат, та чеа са мѣтнат чоп, кутрѣ дѣтѣа штѣа да зафѣти наї-напрѣш. Кутрѣту му са падѣнѣа на чѣпат да заиграѣа наї-напрѣш, пудѣмѣата тѣпат висѣко на дувѣрат на нѣава кѣашта, та удриѣа дувѣрат и вѣта тѣпат ф ракиѣа и бруи, пак дрѣгитѣа деаца сидѣѣат укулѣ нѣгу. Акѣ испѣснѣа тѣпат, га да гу фѣти, дудѣ набруи дѣсѣат, чи му изгурѣава играѣѣату и тугѣава дрѣгу дѣтѣа, кутрѣту му ѣа реадѣат, зафѣта да играѣа. Пак ку набруи дѣсѣат (да гу пудфарли дѣсѣат пѣти и да гу фѣти ф ракиѣа), чи лѣу фарли ли тѣпат на дѣсѣтѣа пѣат и дрѣгитѣа деаца са разбѣагат да са надѣалѣчку. Га фѣти тѣпат на дѣсѣтѣа пѣат, тугѣава замѣари тѣпат нах деацѣта и ку ни мѣжѣа да удриѣа с нѣгу нѣаку дѣтѣа пак му изгурѣава играѣѣату, та дрѣгѣаму дѣтѣа гу дѣава да играѣа. Пак ку удриѣа буднѣ дѣтѣа, чи тугѣава гу ѣахнуѣа на гарбѣат и ѣахаштѣм пак пудфѣрлѣа тѣпат на дувѣрат и мѣаѣи да гу фѣта. Акѣ набруи дѣсѣат, та гу ни испѣснѣа, чи пак зафѣта да бруи изнѣву и гу ѣаха; пак ку гу испѣснѣа, чи пубѣагнуѣа, пубѣагнуѣат и дрѣгитѣа деаца, пак ѣахануту дѣтѣа зѣма тѣпат и гу фѣрлѣа нах деацѣта. Акѣ удриѣа буднѣ дѣтѣа, чи тугѣава пак тѣ ѣаха удриѣтуту и бруи с тѣпат. Пак ку ни мѣжѣа да удриѣа, чи пак си гу ѣаха напрѣшнуту дѣтѣа та бруи и испѣска тѣпат, дудѣ са лѣаха да удриѣа ѣахнатуту дѣтѣа дрѣгу дѣтѣа и да са куртулиѣа ут ѣаханѣа. Кѣлкуту пѣати ѣахат еаднѣ дѣтѣа, тѣлкуѣа салѣреа му правѣат (т. е. толкова пѣти сѣ го надиграли. Това считатѣ за унижение, и другаритѣ му се смѣхѣтѣ и го подиграѣатѣ за некадѣрностѣта му вѣ играта).

9. Ашѣк топ. (Тѣнтѣ или вѣлка на магарѣ).

Избѣарѣат са чѣф чѣф деаца еаднѣа вѣарс — ѣш с ѣш (равни по вѣзраст и яѣостѣ) и са деалѣѣат на дѣѣ стрѣни, кѣтѣ на рѣбѣѣа, алѣ си пѣвѣѣат кутрѣ с кутрѣ дѣтѣа ѣа фѣтану (сѣ кое дѣтѣ се е дѣлѣло). Тугѣава са мѣатат чѣп и кутрѣту хи стрѣни са падѣнѣа тѣпат, тѣ штѣа да играѣа с тѣпат, пак дрѣгѣата стрѣна штат да ѣахат. Тугѣава стѣрат еадѣн укульѣник на равнѣ мѣасту, та чеа кутрѣту стрѣна штѣа да играѣа, наѣахат си ѣшувѣата, фсѣаку дѣтѣа с кутрѣту са ѣа фѣталу, и са нарѣдѣѣат на укульѣникѣт пу на пѣт-шѣс краѣа еаднѣ ут дрѣгу и тугѣава ѣахаштѣм, дѣту ѣахат дѣацѣта, пудфѣрлѣат тѣпат еаднѣ на дрѣгу и бруиѣат ду дѣсѣат. Га са приѣарѣат врут с тѣпат, тугѣава си прѣмѣанѣѣат мѣастѣта — дѣту ѣе билѣ еаднѣ дѣтѣа, духѣда дрѣгуну ѣдлѣава стрѣна на нѣгувуту мѣасту, пак то ѣдѣа на мѣастуту ма тугѣа дѣтѣа, дѣту ѣа билѣ ѣдлѣасну — и пак бруиѣат и ѣахат ѣшувѣата си (другаритѣ си, които сѣ не спѣлучили вѣ играта), чеа дудѣ са лѣаха да испѣснѣа буднѣ тѣпат, да ни мѣжѣа да гу фѣти. Испѣснат ли тѣпат на зѣамѣѣата, тугѣава бѣарѣжѣа-бѣарѣжѣа дѣту са ѣахали, пубѣагнуѣат, пак ѣаханитѣа кутрѣту надѣари тѣпат, зѣма гу и гу фѣрлѣа, агѣ ут укульѣникѣт нах вѣан ни бѣѣа да излѣза, нѣтѣ дѣту бѣагат, ни бѣѣа да сидѣѣат ѣаца дѣалѣчѣа, ѣа да са замѣарѣѣуват зад нѣаку, да ни ги ѣа видѣа, и акѣ ни мѣжѣа да удриѣа буднѣ ут ѣаханитѣа деаца, чи пак си ги ѣахат кѣтѣ и напрѣш и си играѣат, пак ку удриѣа, чи тугѣава тѣах ѣахат и играѣат. Акѣ ѣа шѣавѣк дѣтѣатѣ, нах кутрѣту фѣрлѣат да гу удриѣат, та фѣти тѣпат ф ракиѣа, тугѣава приѣѣарѣа лѣу га гу фѣти, та гу триѣна на зѣамѣѣата и рѣаѣ дрѣгѣанитѣам: „ѣа гу насудѣх“, чи тугѣава са ни слѣага. (Тѣгаѣа значи, че не е спѣлучила надѣвитѣта стрѣна и пакѣ си повтарѣатѣ играта тѣя, които сѣ удѣвили вѣлѣката, бѣзѣ да се счита, че сѣ ги побѣдѣили. Таѣа се прави вѣ всѣѣѣи игри, които се играѣѣтѣ сѣ прѣдѣметѣ за подѣѣрѣлѣнѣѣе). Тѣѣа деаца, дѣту ги ѣахат, ги кѣзѣват магарѣата за пѣтѣсѣах, зѣтѣѣа и зѣѣѣат тѣѣа играѣѣка *ашѣк топ*.

5 Га сл'а́нц'ану бо́арсн'аш'а,
Га́з'а́н хи са л'ь'а́сн'аш'а;
Га сл'а́нц'ану зас'а́ни,
Га́з'а́н хи са зап'а́ни.

5 Чудил са Горьу,
Дошли са Неда,
Или са бедра
Де бахтё, прах прашё.

5 Да хми дадем мумана;
Тá еá тéахна прилика:
Льу еá млéла и еáла.

Хóру пeпeлeáну,
Рíза ду кулeáну,
Кúрчeа ду кулeáну.

Играла баба на месачина,
Пудсунала са, намазала са.

1 Сѣа нужинка тоарнала на фудѣаничка,
Сѣа рѣклѣ: „чѣкаѣ и мѣна!“
Сѣа ѣа нѣ чѣкала,
Сѣа хи са кѣрала:
5 — На, на! ѳти мѣнѣ да пи чѣкаш?!)

Гўгльу кáра вóлува
Нис длибóки дóлува,
Срьóшнаха гу кóсува,
Искалвáха му нóсува.

По забѡрза їди,
Кѡпа ти са вїди.

¹⁾ Горната пясничка пълнѣтъ на малко дѣте, като го държатъ на скутъ и тупатъ краката му една о друга.

18.

Спи, спи, кукбшчица,
Маика ти е фуданичка,
Бубаіку ти на бурничка.¹⁾

Слушани отъ Мария Гогова Михтарева въ Устово.

Отъ Щипъ.

Записалъ М. К. Цѣпенковъ.

1. Миж-дупка.

Откоа кѣе се созборуаат децата да ја играа играчката „миж-дупка“, кѣе поседнат сите деца околу едно по-големо, што знаи да му реди збороните, што требаат да се велат. Наредуаікѣи се сите деца, кѣе си клаат по два пѣрста от десната рака на коленото от детето, али во скуто, едно до друго со рет наредени, и кѣе почни да и вака пѣрстите со рет еден по еден со пѣрсто негов (показалеца) велеікѣи вака:

„Елелиза, пепелиза, домузара,²⁾ докатана, ваістрам,³⁾ драгоман, челебиа, тамбик, куркурин, миждупка“.

На коі пѣрс кѣе падни зборо „миж-дупка“, тоі пѣрс кѣе го истаі детето. Така со рет кѣе иставаат пѣрстите децата, на коі пѣрс кѣе падни речта „миж-дупка“. И нај-после тоі пѣрс, што кѣе остани, тоа дете кѣе мижит а друзите кѣе се кријат, а пак тоа кѣе и бара, кое каі је скријено, за да го удри со рака. Кое кѣе удри со рака, тоа кѣе мижи. Ако не удри никое от децата тоа, што мижи, пак тоа кѣе си мижит да дури да удри. Така кѣе ја играат „миж-дупка“, дури да саваат.

Во Прилеп „миж-дупка“ ја викаме „мижи-татарка“ и прет да се кријат, нема пѣрсти да се редат и зборон да се велат, како во Штип, што се велат „елелиза“ и друзите, ама кѣе се најди едно дете, што кѣе мижи за бабина душа, и друзите да се кријат. После тоа, што мижи, кѣе и барат, и кое кѣе удри, тоа кѣе лежи. Има прао да удира тоа, што мижеше, дури да не плукни на нишано, каі што му је речено, тоа што се крие.

2. Тутан-дирекъ.

Откоа кѣе се согласат децата да играат играчката „тутун-дирек“, кѣе се наредат на едно тѣркало пред едно дете, што знаит да редит едни зборон, што кѣе кажам овде долу.⁴⁾ — „Слушајте вамо, деца“ кѣе му речит, „и гледајте на кого кѣе му падни: „таі турчин на војска“.

Откоа кѣе му се речи така на децата, от по-големото дете кѣе почни да му и реди овие зборон, велеікѣи еден збор на пѣрвото дете, што кѣе му речи и со пѣрс кѣе го покажи во градите. Еве како кѣе му вели, одеікѣи од едно до друго:

„Елем белем, сирви сичин, гелме дичин, валла сѣгве, бѣлду кази, шелѣ-мети, потрѣпети, калем, прѣпин, силблиа, сѣмо копа, таі турчин на војска“.

¹⁾ Децата обичаѣ да улавяѣ кокошка, подвижѣт ѣ главата подѣ крилото и като ѣ движѣт на радѣ сѣ, пѣжѣт ѣ горната пѣсничка и ѣ приспиваѣ.

²⁾ Тѣзи три думи се произнасяѣт още: „елелига, пепелига, домузана“.

³⁾ Тие два зборон не и знаеше аѣијата, да ми и кажи: ваістрам, драгоман. Откоа ја питаѣ, отидоѣ при Ал. Тролева, да го прамам, дали је така, како што ми ја кажа аѣијата. Тоі ми прикладе уште два зборон, и за тоа и приишаѣ на местото, каі што му беше.

⁴⁾ Не само едно дете знаит да и редит тие зборон, ами сите тѣиѣсѣи деца, машѣи и жениѣи, мажи и жени. Кога ми ја кажуаше х. М. Костенцевъ оваа играчка дома у него, имашѣ три-четири мажи штиѣиѣи, жени и невести и сите ватиѣ да и гѣѣраат горните зборон: „елем белем“ и друзите.